

LENGYEL LÁSZLÓ — VÁRSZEGI ASZTRIK: BESZÉLGETŐ KÖNYVECSKE

„Katolikus püspök, szerzetes és szabadgondolkodó értelmiségi Magyarországon nem folytatott még párbeszédet életről és halálról, emberről és Istentől, földi és égi világról. Ez a kicsiny beszélgető könyvecske talán egy botrány utolsó és a megértő kézfogás első jele” — írja Lengyel László a könyv előszavában. Az olvasónak az ideológiai vitákhoz szokott beidegződéseket el kell űznie magától, mert ha nem ezt teszi — tartozzon bármelyik oldalhoz —, nyugtalanná válik, de legalábbis saját nézeteinek és világlátásának igazolását keresi. Pedig semmi sem áll távolabb ettől a beszélgető könyvecskétől, mint hogy a másikat kioktassa vagy éppen átnevelje, megtérítse. A párbeszéd egyenrangú felek között folyik. Megérteni akarják egymás szempontjait, redőzéseit. Elismerik a másik jogát a hitre csakúgy, mint a nem-hitre. A könyvet olvasva mindvégig érezzük a baudelaire-i mondat sugallta következményt: „Az az ember, aki elmondta esti imáját, olyan kapitány, aki őrszemeket állít. Nyugodtan alhat.” — Várszegi Asztriknak, a pannonthalmi főpátnak kint állnak az őrszemek. Lengyel László meg így vall ebben a kérdésben: „Én vívódva, fel-felébredve őrszemek nélkül élek.” A beszélgetés, a vita szigorú játékszabályok szerint folyik. Az istenhiélménye ugyanolyan élmény — tartják a beszélgetők —, mint a nem-hit. Ők maguk is úgy érzik — mi pedig olvasók meg tapasztaljuk —, hogy ez inkább jézusi-szók-ratészi dialógus, mintsem az egyházi meggyőzés és a voltaire-i szenvedély összecsapása. Nyugodt, megfontolt, néhol sziporkázó intelligenciájú a beszélgetés. Lengyel László, a szabadgondolkodó nem advocatus diaboli, az ördög ügyvédje, csak válaszokat kereső, tapasztalatait, érzéseit, véleményét kimondó nem hívő értelmiségi. Minden a közelmúltról és a jelenről szól, hogy a jövő jobb legyen az emberben, az egyházban, a társadalomban egyaránt. A beszélgető partnerek megközelítően egykorúak, ma mindketten ötvenesek.

Hallom a hívő és kereső emberek véleményét: Asztrik püspöknek gyermekkorából, családjának vallásos attitűdjéből csaknem egyenes út vezetett a kolostorig. Szavai őszinték, mondatainak hitele van. Kételyeit, kritikáját nem rejti véka alá. Számára Pannonhal-

ma a nyugalom, a béke, a közösség és a szabadság szigete. Az élet célját a bencés szerzetesközösségben találja meg. Figyelem érveit, békéjét és kritikáját, és nem tudok szabadulni a hatása alól. Lengyel Lászlóról megtudjuk, hogy Benedek Elek dédunokája, és teljes természetességgel vall arról, hogy a családban semmilyen vallásos, egyházas élmény nem érte, de — mint kiderül — nem is hiányzott ez neki. Nyilván sokan vannak az olvasók között, akik hasonló módon nőttek fel, az ő részükről a szimpátia Lengyelt övezi.

Aztán kezdődik a két ember dialógusa a *félelemről*, a *kegyelem idejéről*, és a *lelki függetlenségről*, és ezeken a fejezeteken belül oly sok mindenről: a gazdagok és a szegények egyházáról, II. János Pál pápáról, a világ látásáról és megváltoztatásáról, az önmegvalósításról, az erkölcsi rendről, az engedelmességről, az élet értelmezéséről, a példamutatásról, a szerzetesi életstílusról — őszintén, nem egyszer kemény és kérlelhetetlen kritikával, de mindig a felelősségvállalás tudatával.

Lengyel László végig jól tettenérhetően elene feszül egyháznak, hitnek, konformizmusnak, megalkuvásnak, társadalmi elmaradottságnak. Szókimondóan kritikus mondataiban — bár mindvégig korrekt módon — felsejlik az a belső nyugtalanság, amit talán önmaga is nehezen visel el. És ezekre az őszinte, hitetlenkedő kérdésekre komolyan végiggondolt, példákat sem nélkülöző, nyugodt, derűs életszemléletű, belső békét sugárzó boldog ember válaszai rímelnék. Az ominózus kérdés — amire talán sokan várnak —, hogy van-e Isten vagy nincs, nem hangzik el a könyvben, de a kérdezett szerzetes-püspök életével, személyiségével, megfogalmazott állásfoglalásaival mégis válaszol rá.

CSERMELY TIBOR

PARANCS JÁNOS: TÖLETEK TÁVOLODÓBAN, 1992-1999

Szorongató érzés olyan önjellemzések, megállapítások sorával szembesülni, amelyek a halál árnyékában születtek. Egy sereg eseményt, beszélgetés töredékét felidézni, amelynek részese és tanúja voltam. Visszaemlékezni, amint leszokott a dohányzásról, komoran beszámolt csillagainak baljós állásáról,

vagy kényszerűségből búcsút mondott egy-egy kedvtelésének. S az öröm ritka, felhőtlen pillanatai — Parancs János nem volt derűre hangolt egyéniség —, egy-egy fiatal tehetség felfedezése, s mindenekelőtt unokája születése, ez a kései villanás, amelynek minden szép tartalma már nem meríthette ki, hiszen a búcsú foglalkoztatta, a „rostokat roncsolni kezdte a pusztító kór”.

Parancs János lírájának mindvégig kulcsmotívuma volt a sivatagi vándorlás képzete és az elkerülhetetlen vég. Mégis mélyen megrendítő abban a tudatban olvasni e kötetet, hogy aki a verseket írta, készülődött a halálba, mégis rezzenéstelen eltökéltséggel fogalmazta búcsúját. Végrendelet? Nem pontos a fogalom: nem végrendelkezett, hanem váltott. Életről, halálról, önmagáról és szeretteiről, s még egyszer elsorolta megcsalottságának okát, amelyek folytonos „lépéskényszerbe” hozták, anélkül, hogy a megnyugtató célt láthatta volna. *Ez van — legyintett keserűen, s így summázta élete tanulságát: „szánalmasan kevés / és satnya a termés / ennyivel s ezzel / nem lehet eldicsékedni / legjobb ha belátom / jogos a feddő szó / jogos a pálcá / az utolsó padban / korosodva / nagyobb a szégyen”.*

Ez a pár sor is igazolja, milyen keserűen szemlélte az életet és önmagát is. Most ellene lehetne vetni: dehogy ült ő abban az utolsó padban! Dehogy kevés vagy silány, amit hátrahagyott! Van egy képzeletbeli rangsor, amelyet nem a törtétek, az önjelöltek magamutogatása alapján állítanak össze, és ez a rangsor az igazi. Ebben Parancs János nagyon is előkelő helyen áll. Mégis az élet vesztese volt, a szegények, a peremre szorítottak között, akit megaláztak, legázoltak, kisémmiztek. Ezeket a szavakat a verseiből idézem. Így, ebben a tudatban — s ez a tudat nem ok nélkül alakult ki benne — vonszolta magát. S ha a sok fájdalomnak volt ellensúlya, akkor az tisztasága és megvesztegethetetlen erkölcsi tartása volt, a boldogtalanság szépsége és kikezdhetetlen fölénye, „pusztuló arc a halál stigmáival” — olvassuk a *Szvidrigal'jov tükörképében*. De stigmatizálnak lenni egyben kiváltság, megjelölte őt az Úr: akik látták sebeit, tisztelték, hogy viselésükre méltónak találtattak.

A búcsú: „nyomtalanul jeltelenül / jó volna / ha az unokám / még emlékezne rám”. (*Távozás*) Az unokája sajnos csak képeiről idézheti. De költészete és példája nem marad nyomtalan és jeltelen. Ennél többet pedig író és ember aligha érhet el. (*Nap Kiadó, 1999*)

RÓNAY LÁSZLÓ

GÁL FERENC: ÚJABB JELENETEK A BÁBOK ÉLETÉBŐL

„Újabb álarcot húz? Másodjára »kiadja« magát? Ki tudja?” — kérdezte a szerző avatott kritikusa *A kert, a város és a tenger* című, 1991-es első kötet folytathatósága kapcsán; most ím, műsoron a bábuk életéből vett negyvenkét új helyzetgyakorlat, mindannyiunk okulására, s csak egy megkésített színházi kritikus — kinek még lapzártá előtt, sebtében kell összegeznie a premierközönség változó hangulatait — válaszolna frappírozott *IgenNem-Senki* válaszelemekkel a bevezető feladványra.

Adottak egyfelől a terjedelmileg világosan behatárolt versek, amelyeket a háttérben rejtőző formai hagyomány s visszafogott lírai lelkesültségükből adódó, ellenőrzött légzéstechnikájuk alapján leginkább modern szonettváltozatoknak nevezhetnénk. Elizabeth Barrett-Browning *Portugál szonettjei* óta folyamatosan lazulnak a műfaj belső tagolására vonatkozó szigorú előírások — az *Újabb jelenetek*... mindössze emlékeztetnek az ismerős szerkezetre, mégis egyenletes hangon kitarított Daloskönyv jön létre a *megszólított* erőterében. Következésképp, talán, nem légbőlkapott azon meglátásunk, miszerint a szerző intencióinak megfelelően a könyv egy külső raktárban játszódó kísérlet dokumentációja, amelynek során a levetett kesztyűsbábok a transzcendens *irányító kéztől magukra hagyatva* — miként erre a könyv mottója is utal: „egy árny, egy fantom szolgálatában” — kísérletet tesznek a tönkrement, egykoron reprezentatív ciklus rekonstruálására. Közben azonban a szonettek belső építménye párbeszédés töredékekké, néhány tagmondatból álló, lefokozott monológga alakul át; elhasznált memóriák szólalnak meg csökkentett üzemmódban, programok alapértelmezésben — mondatról-mondatra megkapó képzettársításokkal, amelyeknek jelentésszerkezetét ők maguk nem érthetik. De ez utóbbiban ne legyünk oly bizonyosak. A bábu-lét szemantikai tartalmai között ott rejlik az elfeledett rokonság a tetszhalott rovar-bábokkal, amelyek szintén lefutatnak még egy-két meglepő programot: „Több ez, mint paprikákat megtölteni / sötétséggel és hússal” (XXXIII).

Rendkívül intenzív szövegekre lelnek a bábuk, fantasztikus metaforák, axiómák és világképletek sorakoznak egymás után és egymásba öltve — s talán nem is tudják: ha főznének egy kávé, buszberletet váltanának és visszavinnék a könyveket a könyvtárba, vagyis teljesen szokványos cselekedeteket